

Hankkeista toteutukseen

Esimiehen avajaisanat Kotikielen Seuran vuosikokouksessa 14. maaliskuuta 1967

Kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran valmistuttama »Kansallisten tieteiden kehittämisohjelma 1966—80» toissa vuonna ilmestyi, saattoivat optimistisimmat ehkä päätellä, että oltiin siirtymässä uuteen ajanlaskuun ohjelmassa käsitellyillä, Kotikielen Seurallekin perin läheisillä tieteen aloilla. Kerrankin oli syntynyt kauas tähtäävä aikataulu, jossa olivat nähtävissä alojemme kaikki keskeiset suunnitelmat — joukossa hankkeita, jotka olivat odottaneet toteutumistaan ei vain vuoden tai viiden vuoden ajan vaan useissa tapauksissa vuosikymmeniä, ja niiden jatkoksi uusia aatteita, joiden toteutukseen jo malttamatta odoteltiin päästävän käsiksi. Optimismia lisäsi yleinen päivänpaiste, johon valtiolta näytti vetäneen tieteen siihenastisesta kaihosta sijastaan, vieläpä eräät lupailut, joihin luottaen toivottiin voitavan ryhtyä toteuttamaan kehittämisohjelmaa heti vuoden 1966 alusta lähtien. Tältä osin toiveet kuitenkin ilmenivät

turhiksi. Oli jäätävä odottamaan seuraavaa vuotta ja luotettava siihen, että kun ohjelman perustelut uudestaan osoitetaan valtiovallalle, ne toki omalla painollaan johtavat tarkoitettuun tulokseen.

Keväällä 1966 kansallisia tieteenaloja edustavat järjestöt jättivätkin valtion tämän vuoden talousarvioesityksessä huomioon otettavaksi tavallista enemmän ja tavallista paljonkaampia rahanpyyntöjä — kaikki tosin vain sellaisten perustarpeiden täyttämiseen, joihin emme turhaa ujouttamme olleet aiemmin rohjenneet pyytää suuriakaan summia. Kotikielen Seura ei jättäytynyt syrjästäkatsojaksi. Kaiketi ensimmäisen kerran yhdeksänkymmenvuotisen historiansa aikana se pyysi päästä nimeltä mainituksi valtion talousarviossa, ja samalla se ilmoitti pyytävänsä varoja paitsi aikakauslehtensä *Virittäjän* julkaisemiseen myös kolmeen muuhun hankkeeseen. Hankkeiden tärkeyttä ja ajankohtai-

suutta tuskin sopi epäillä: toivottiin voitavan ottaa näköispainoksia jo antikvaarisiksi harvinaisuuksiksi käyneistä Virittäjän vanhoista vuosikerroista, toivottiin päästävän julkaisemaan yleisölle tarkoitettua kielenhuoltolehteä ja vihdoin toivottiin voitavan ryhtyä keräyttämään suomen murteiden muoto-opillista aineistoa, jonka tallentaminen ei ollut kuulunut minkään muun järjestön vakiintuneisiin työaloihin. Pyyntöjemme tuloksen muistamme viimesykyisyestä. Kun valtion vuoden 1967 tulo- ja menoarvioesitys tuli julki, ilmeni, ettei nimeltä mainittuja uusia anojia ollut kelpuutettu budjetissa vanhastaan lueteltujen tieteellisten järjestöjen rinnalle. Opetusministeriön käytettäväksi tieteen edistämiseen taas oli osoitettu niin niukka määräraha, että ministeriön edustajan julkisen selityksen mukaan oli mahdollonta kuvitella tieteellisten järjestöjen toimintaa virkistettäväksi sitäkään kautta. Tyrmäysiskuksi voidaan luonnehtia kohtaloa, joka tuli eräiden talousarviossa vanhastaan mainittujen järjestöjen — erityisesti Sanakirjasäätiön ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran — osaksi. Esitettyjen määrärahojen turvin ne eivät enää voineet ajatella toimintansa jatkamista edes entisissä kapeissa uomissa, vaan edessä olivat yhä uudet kavennukset.

Yhteen hiileen puhaltamisen tärkeys oli havaittu kansallisten tieteiden alalla kyllä jo varhemminkin, mutta aivan erityistä pontta antoivat syksyn tapahtumat kysymykselle, jonka Sanakirjasäätiön johtaja Tuomo Tuomi esitti alustuksessaan Kotikielen Seuran marraskuun kokouksessa: »Olisiko kansallisten tieteiden alalla toimivien järjestöjen yhteistyötä kehitettävä?» Vastaus ei voinut olla muu kuin myöntävä: tarvitaan entistä enemmän järjestöjen keskistä yhteydenpitoa, mutta tarvitaan myös sellaista kokoavaa elintä, joka on valmis tehokkaasti ajamaan tutkimusalojemme yhteistä asiaa kaikki järjestöt selkänöjanaan. Tätä tarvetta marraskuisen ko-

kouksen osanottajat pitivät niin tärkeänä, että valtuuttivat Kotikielen Seuran johtokunnan kutsumaan koolle laaja-pohjaisen kokouksen, jossa yhteistyöelimen perustamistoimet pantaisiin alulle. Johtokunnan kutsusta tällainen neuvottelukokous pidettiin tämän vuoden helmikuussa, osanottajina kaikkien Kansallisten tieteiden kehittämissohjelmassa mukana olleiden järjestöjen edustajat ja runsaasti muita tieteenharjoittajia. Pääasiasta oltiin yksimielisiä, ja yhteistyöelimen perustaminen annettiin nyt valmisteltavaksi seitsenmiehiselle toimikunnalle, jonka puheenjohtajaksi valittiin professori Osmo Ikola. Kansallisten tieteiden kehittämissohjelmaa ei haluttu pitää kahlitsevana normina, kun ratkaistaan, mitkä tieteenalat suunnitellun elimen piiriin kuuluisivat; päinvastoin pidettiin luonnollisena, että siinä edustuisi suomen ja sen sukukielten tutkimuksen, suomenruotsalaisen kielentutkimuksen, kotimaisen kirjallisuuden tutkimuksen sekä aineellisen ja henkisen kansankulttuurin tutkimuksen ohella myös Suomen historian ja arkeologian tutkimus. Mitä laajempi pohja, sitä toiminta- ja iskukykyisempi yhteistyöelin — näin on aihetta uskoa. Lieneeköhän turhaa toiveikkautta uskoa myös, että viimevuotiset pettymyksemme merkitsivät vain tilapäistä takaiskua ja että kehittämissohjelman vankkurit vähitellen alkavat nytkähdellä eteenpäin, vaikkapa pari vuotta arvioidusta myöhässä? Liikoihin myöhästelyihin ei varaa ole.

Niin yrmeän kohtelun kuin kansallisten tieteiden kehittämiseen tähtäävät suunnitelmat viime vuonna saivatkin, on sentään mainittavana myös eräs meidän kannaltamme myönteinen tapahtuma. Totesin äsken, ettei Kotikielen Seuralle suotu taloudellisia mahdollisuuksia suomen kansankielen muoto-opillisten aineiden keräyttämiseen. Vastaavan kohtalon koki turkulainen Suomen Kielen Seura, joka oli pyytänyt valtionavustusta mm. kansankielen lauseopillisten aines-

ten tallentamiseen ja jäänyt samoin vaille pyytämäänsä summaa. Valtion tämän vuoden talousarvioon ilmaantui kuitenkin ensi kertaa uudenlainen määräraha: oli varattu 400 000 markkaa sellaisiin pitkäaikaisiin tutkimussopimuksiin, jotka tehtäisiin yksityisten tutkijain, tutkijaryhmien tai tutkimuslaitosten kanssa ja joita ei voida rahoittaa valtion tieteellisten toimikuntien vuosittaisista määrärahoista. Tämä ulkomaisiin esikuviin perustuva järjestelmä, jonka aikaansaamisesta suurin ansio kuuluu Helsingin yliopiston kanslerille Paavo Ravilalle, on heti ensimmäisenä vuoteen koitumassa meille läheisten alojen hyväksi, kun valtion humanistisen toimikunnan suosituksesta juuri suomen kansankielen muoto- ja lauseopillisten ainesten keruu ja arkistointi on kelpuutettu ensimmäisinä solmittavien viiden tutkimussopimuksen aiheisiin. Sopimuksen tekee keväämmällä helsinkiläis-turkulainen tutkijaryhmä, ja työnjako on suunniteltu sellaiseksi, että helsinkiläinen osapuoli huolehtii muoto-opin, turkulainen vastaavasti lauseopin osuudesta. Alustavien kaavailujen mukaan päästään muoto-opin aineiston kenttäkeruut aloittamaan heti ensi kesänä niin, että parissakymmenessä pitäjässä tehdään yhteensä nelisenkymmentä työkuukautta. Näin saadaan viime tingassa lasketuksi pohja järjestetyille morfologisille kokoelmille, joiden puuttuminen jouduttiin Kansallisten tieteiden kehittämishjelmassa toteamaan yhdeksi pahimmista suomen kielen tutkimusta jarruttaneista epäkohdista. Samalla saadaan huojennetuksi ilmankin liikakuor- maisen Sanakirjasäätiön työohjelmaa,

johon tuskin olisi voitu mahduttaa muoto-opin keruun kaltaisia uusia työmuotoja siinäkään kuvitteellisessa tapauksessa, että säätiö jostain olisi saanut hankituksi tarvittavat varat.

Ne tulokset, joita kansankielen muoto- ja lauseopillisten ainesten tallennus ensi kädessä tuottaa, ovat tietenkin vasta metodisesti kerättyjä ja harkiten systemoituja otoksia, eivät sen lopullisempaa tutkimusta. Mitä runsaampia ja onnistuneempia ne ovat, sitä paremmin niiden avulla päästään ratkaisemaan varsinaisen luovan tutkimuksen herättämiä kysymyksiä ja sitä paremmin ne pystyvät myös herättämään uusia kysymyksiä, sellaisia joita emme tässä vaiheessa vielä pysty aavistamaankaan. Aikana, jolloin oudon yksioikoiset käsitykset kielen olemuksesta ja kielentutkimuksen tehtävistä pyrkivät valtaamaan alaa, on muuten kannustavaa havaita, että oluttuvillamme yhä on sellaista tuoretta aineistoa, joka parhaalla mahdollisella tavalla koulii tutkijan probleemisilmää ja opastaa häntä oivaltamaan kaikkinaisen uniformin ontouden. Se joka haluaa alistaa suomen kansankielen tutkimuksen suoraan invarianssien selvittelylle tai universaalien etsimiselle, voi työssään kyllä saavuttaa tuloksiakin, vaikka useimmiten kai joutuu myöntämään löydöksensä niukoiksi ja perin suhteellisiksi. Antoisampi osa varmaan on sillä, joka ennakoasenteista vapaana etsii taustaa ongelmallisille yksityiskohdille, suhteuttaa niitä yhä laajemmalti toisiin yksityiskohtiin ja siten rakentaa väljenevää tieteellisen selityksen kehikkoa. Kaikelle sille luo tutkimusaineiston määrätietoinen tallennus edellytyksiä.

TERHO ITKONEN